

BJÖRKÖ

~~RÄTTEGÅNGEN MOT
KONSUL PERSSON 1883~~

ING. TORELLS ANSÖKAN

1896

Till
Kongl. Vetenskaps Historie och Antiquitets
Akademien

Kas Kongl. Akademien får underlåtnas
härmed vördsamt anhålla om en värdas
Ejendomsbeskrifning för att kunna fullbordas omgå-
tande vetenskapligt arbete, hvars afslutande
inom viss nära förestående tid är för mig af stör-
sta vikt och hvars utfrående är för mig omöjligt,
såvida jag ej under den närmaste månaden får
deras egna hela min tid.

Stockholms den 3 Nov. 1896.

Vördsammast

Lojannars vinge

Till Kongl. Vitterhets- och Antiquitetsakademien.

På Björkö i Mälaren finnes som bekant den s.k. svarta jorden med dess rika innehåll af belemnningar. Genom dr. H. Holms med understöd af allmänna medel utförda omfattande arbeten har härifrån erhållits ett rikt material, i hög betydande kulturlifet under den tid, Björkö var en medelpunkt för handeln uti Mälarenstrakten.

Den stora mängden ben uti Björkö's kulturlager förelodde som bekant kontur Person från Helsingborg äfven för åtskilliga år sedan börja gräfvningar därstädes för teknisk användning af samma belemnningar. Af skäl, som Akademien känner, förbjöds han äfven därstädes fortsätta gräfvningarna och tillgodogöra sig jordens innehåll.

Så emellertid, enligt de upplysningar jag förskaffat mig, nämnda kulturlager troligen skulle ekonomiskt löna sig äfven genomgräfvade under tillvaratagande af de resten af ben, som därstädes finnes, så skulle jag, om aftal kunde

träffas med jordägare, och Kongl. Akademien därtill lemnar tillstånd, önska bearbeta nämnda lager på så sätt, att det hvar som af antigvariskt värde under gräfningarna anträffas, tillvaratages och utan ersättning öfverlämnas till statens samlingar, endast med undantag af den lösen för fynd af ädla metaller, hvilken enligt lag är tillerkänd upplåtaren, utbetalas för att antingen helt tillfalla jordägaren, eller delas mellan denna och upplåtaren. På det att, om denna minn vördsamma anhållan bifalles, de antigvariska samlingarna må erhålla till vetenskapliga värde, är jag vilig underkastas mig den kontroll, Kongl. Akademien finner nödigt bestämma.

Jag tillämnar mig första Kongl. Akademiens uppmärksamhet på att om detta företag kommer till stånd, det utan tvifvel skall bringa i dagen ett högt betydligt material af kulturhistoriskt värde med jämförelserna några upptäckningar på det omnämnda stället, och för jag på grund af anförda skäl hos Kongl. Akademien anhålla, att den nämnda; hvar man densamma vidkommer, lemnas mig tillstånd att genomgräfa d. s. k. svarta jordar i Björksö, Adelsö sin af Stockholms län, med iakttagande af de föreskrifter, Kongl. Akademien önskar upptäcka.

Stockholm den 29 April 1896.

Otto Forss.
Bergsingenjör.

J. N. angående Bergsingeniören
Otto Torells ansökan om rätt att genom-
gräva den s. k. Svarta jorden på Björks²
i Mälaren.

Enligt erhållet uppdrag att upprifa
yttrande öfver icke Bergsingeniör Otto
Torells ansökan om "tillstånd att genomgräva
den s. k. Svarta jorden å Björks², Adelsö² län
af Stockholms län", får jag härmed anföra
följande.

Det här intet tvifvel att en fullständig
genomgrävning af den Svarta jorden på Björks²
skulle kunna bringa i dagen en betydande
mängd för den arkeologiska vetenskapen
värdfullt material. Men den vetenskapliga
betydelsen af detta material är dock i hög
grad beroende af det sätt hvar på en sådan
genomgrävning sker och sättet är i sin ord-
ning beroende af det syfte hvar genomgräv-
ningen företages. Enligt hr Torells egen
uppsrift är den af honom föreslagna genom-
grävningen föranledd deraf att "enligt de upp-
lysningas han förskaffat sin nämnda kul-
turlager troligen skulle ekonomiskt löna sig
att genomgräva under tillvaratmande af de
rester af ben, som derstädes finnas". Syftet
är således rent ekonomiskt och går i fram-
sta rummet ut på att skida vinst af af-
verkningen af en fornlemning, som är i sitt

slas allenastående ej endast i vårt land, utan
i hela vår veldsdal.

Tanken är ej ny. År 1883 förjorde Konsul
St. Persson i Welschborg att i samma syfte
förteoga förminade i samma "svarta jöld" och
det var för K. Akademien väl bekant, huruledes
i den här förordade tilläggen Persson väl
icke, för grund af den för tilldåna fall ej tillräck-
ligt tydliga ordalydelsen af de gällande K. för-
ordningarna angående förutda skinesmärkens
fredande och bevarande, kunde till ansvar för-
las, men huruledes denna utgång af målet
förordades den nya K. förordningen af den
21 April 1886. På stor rikt förstades di af så-
väl Akademi som Regering vid skyddandet
af den om ifrågakommande förordningen mot
annan och förordning, an den som i hett uten-
skapligt syfte kunde förteogas.

Det är visserligen känt att hr Torell i
sin ansökan förklarar sig villig att underkasta
sig den kontroll Kongl. Akademien finner
nödigt bestämma. Men det samma gjorde af-
ven Konsul Persson i det han i sin besvär-
skrift af den 22 Mars 1883 förklarar att "det
skulle varit oss känt att i allt för tillräckligt
efter rådets Hans (Riksantikvariens) anord-
ningar, genom hvilka det utenskaphiga in-
tresset möjligtvis bättre tillgodosettes." Förhan-
delningen är alltså i fullkomligt samma öka-
de som då och enda skilnaden är, att det med-
gårande, som från hr Perssons sida först fram-
kommer indirekt under förhållningens rättliga
behandling, det göres af hr Torell direkt, redan

från brjan.

Det återstår äf att tillse, huruvida en sådan
sammansjämning af de ekonomiska och de
estetiska intressena äf möjlig. En månad
är icke spårbar såsom arkeologisk undersökning
här förbragt mig den öfvertygelsen att undersök-
ningen af den svarta jorden på Björks kragar
är en stor värdighet och uträkning, an
undersökningen af t. o. m. de rikast utrustade
grafver med ofbrant lik. I de senare visar
sig alltid att man vid nedläggningen af grafver
behåller följt ett visst system, hvilket gör att
man i de äldre platser fullt på förhand vet både
hvar och en för sinnas och på hvilken plats i
grafver det för antagits. Helt annat är för
hollandet i svart jorden. Der träffas graver
måner spridda på olika djup utan minsta
ordning och ingenting gifver på förhand in-
gaste antydning om allt vid vissa tillfällen nä-
gon särskild försigtighet måste iakttagas.
Ett oförsigtigt spår kan här lätt vilka en
oersattlig förlust. Och ej nog med att före-
när komma skolas, jordmännens beskaffenhet
är sådan, att småre föremål af vissa slag of-
test lätt kunna förbises. Jag kan anförin ett
uttalande af trems de skickligaste grafver
ej någon annan höft, hvilka deltagit såväl i ar-
beten på Björks under ej mindre än 10 år
som afren år 1882 i de blymerligen profunderade
de grafundersökningarna i Tende. De
vars förlidet är anställda vid grafundersök-
ningarna vid Senna i Härke S², Upland, der
bitgrafver funnas, hvilka till betydande del

vors i äldre tid kurbade, så att jordsakerna
trappades spridda på olika djup. Tid och ofta ut-
talade då dessa grävare att "det här är lika värt,
som i Svarta jorden, man kan inventing veta
på förhand." Omtaliga äro de gårdar, där man
der grävningarna i Svarta jorden nödvärts låts
arbetarna ännu genomsoke en hel uppkastad
jordsträng för att finna något fragment af ett
föremål, som blifvit skadadt vid framgrävandet.
En sådan "straffgrävning", som den af folket beteck-
nande nog kallades, var lika nödvändig för att er-
hålla föredömla möjligast fullständigt, som för
disciplinens skull. Det gick ej an att låts folket
tro, att man nöjde sig med att grävningen gick
huru som helst. Skulle väl en sådan stränghet
vras möjlig, om genomgrävningen hade en eko-
nomisk arbetschef, som naturligtvis måste yrka
på att den skada sig så snabbt som möjligt? Hur
skulle ställningen mellan honom och den arkeo-
logiska kontrollanten blifva? Deras intressen
skulle aldrig kunna finnas. Finne entreprenören
läda på ett sätt, som vore för hans ryften natur-
ligt, liden intet tvifvel att den vetenskapliga
högskolehållningen komme till korta. Och vore den
vetenskapliga kontrollanten utrustad med sådan
makt, utan han kunde utan hänsyn till det e-
konomiska intresset yrka på en långsam och
sorgfällig granskning af alla de företeelser, som
ständligen möta vid grävningar i den Svarta
jorden, är det mer än tvifvelaktigt om företaget
skulle lämna någon ekonomisk vinst.

Någon tvingsande nödvändighet, att i eko-
nomiskt intresse man afverka den Svarta jor-

den, kan icke finnas. Den moderna civilisatio-
nen levererar mer än tillräckligt af det af folk,
som kan veta för ekonomiskt eller tekniskt öf-
te behöfligt, utan att man behöfver tillgripa den
kulturlömmen, som gifvit oss så många värde-
fulla upplysningar och som lofvat att bit framti-
da, rent vetenskapliga undersökningar lämna
ännu rikare skördar. Att det för en eller annan
enskild person kunde "ekonomiskt löna sig",
kan ej innebära något skäl att i ringaste mån
offra ett vetenskapligt material af det slag, som
en föreläsning är, åt det privata vinstsyfte,
gäret. Då vore lika naturligt att tillåts att vore
förhistoriska grafihögar finna användas till
vagnrus, eller att vore brunnstenar och runstenar
d. m. finna tillgripas såsom byggnadsmaterial.
På det sker tyvärr alltför ofta ändå och just
därför att det "ekonomiskt löna sig". Det vore
för öfrigt ihätkommas att äfven det vetenskapliga
undersökandet af en föreläsning, sker det
än aldrig så sorgfälligt, blödas är liktydigt med
tillintetgörande. Och detta kan aldrig försvaras,
annat än då det sker utslutande för vetenska-
pens egen skull.

Stågon särskildt tvingsande nödvändighet
att i vetenskapligt intresse just nu genomgräpa
Svarta jorden finnes icke. Smärre undersök-
ningar för lösnade af vissa vetenskapliga frågor
mål äro i hög grad önskvärda, men just detta
undersökningar kräva om möjligt en större om-
sorgfullhet och frihet från vinstressen, än de
som utgöras. För öfrigt uppställas vis ständigt
nya problem, ej allena för öf, utan i man

af vetenskapens utveckling ären för kommande generationer och det vore mera än ills, om den framtida forskningen skulle berävas allt tillfälle att lägga sin likars erfarenhets måttstock på de företeelser, som ännu gömmas i den Svarta jorden. Redan nu skulle, derast det t. ex vore mig förmått att ämna upptogs det rent tillfälligt nedlagda arbetet, en långt strängare och mera minutiös plan tillämpas än den som på 1870-talet var kompetent att uppgeas och följa.

Jag vill här hoppas att K. Akademin ej måtte misse att jag genom oförutseende uttalanden den gått utöfvelse bort af min åskats. Mitt värma intresse för en förutlemnning af hvars undersökande jag fattar ena den bästa delen af mitt liv, må lända mig till ursäkt. Det dröjer mig bekvämt till att ha vid vidvorn en fråga, som mer än en gång förkommer i K. Akademiens skrifter under den Perssonska litteratörgruppen, nämligen önskrådhet af att Björkbo's förutlemnningar göras till statsegendom. Endast på detta sätt kunna oss i ett så fullkomligt allenastående förutlemnningar på ett fullt effektivt sätt för framtiden värnas och komma till heders såsom ett af vårt folks dyrbäraste historiska minnesmärken. Den närvarande tiden vore för ett vidant förordnande ännu mer oupplyst. Såsom bekant har länge skifte aldrig förutsetts på denna ö och förutsettan på att detta för eller senare dock måste ske har haft den rannhans friheten, liknandhet för jordens skott. Örnas ekonomiska ställning har

derför i vissa fall gått tillbaka. Vidare förstår
i följd af att de gamla slätterna till största delen
äro på väg att utlockna, en inflyttning från
andra trakter af en ny befolkning. Villjället
att för ett skäligt pris kunna göras en till stats-
domän har därför aldrig varit och torde aldrig
blifva gagnsamare än nu. Fara ligger i att om
ändock nu rådande förhållanden kunnat räka i hän-
derna på spekulanter, hvilka i enskaps af egare
med stort utsvärf till framgång kunna blifva
en ekonomisk exploatering af dessa dyrbars
förvaltnings på dagordningen.

Stockholm 31 Maj 1896.

Värdsamast
Gustaf Holpe

Storpe

Nrs. 21. III. 95

Bröder!

Tack för telegrammet. Med
de "skadade högarna" har jag na-
turliktvis ej tagit minsta be-
faktning. Någon lidningsmarginal,
som för något sådant gäts reda
för min undersökning, har
för mig varit berättelse om
den med den pågående lapponin-
gen af de 3 största högarna. Jag
kan emellertid vittnada att det
senare arbetet skötes med omsorg.
Min undersökning gäller den
4:de högen i ordningen gesteras
från den som undersöktes 1874.
Högen är 62' i diam. Jag lag den

undan sig. Loppet hade en
obetydlig sankning af det slag,
som på Björkö alltid utvisar se-
kundär obränd graf, men blev
surad, så vidt jag hittills kunnat
se. Ett stort rön i mitten har jag
blottat och undersökt en del af
brändlaget runder. Hade beräk-
nat att vara färdig igår quatt,
men regnet har hindrat, så att
nag både måndag och tisdag ätga.
Sedan kommer jag tillbakas
fynda äro hittills (jag f. n. på e. m.)
kunde ej grävas: en bit af en kam-
skälla (Björkö-lid), en guldråd bit och
ett litet guldfragment, möjligen en fast-
lod ^{och löst metall} ~~nåtkällare~~ från någon guld-
brocke. Då vi stäpade delar af lagret
änna är under rotet, intenas såle

det ej anledning till förhoppningar.
Jag besåg mig mit på Västman efter
att det försägras ha väntat på
att väder skulle bli gynnsamt för
grävning i ett par hägar vid Bå-
delunda. Trodde det skulle vara
bättre, då jag väl kom bort från
Mälaren, och så var det nog också,
men vi kom fruntimmersevekan
Jag såg en hel hagar grappat i trak-
ten under Hamiltons förarskap.
Jag talade: Was med Kronofogden
Rarlman om de betrojda gravnarna
i Tillberga och han lofvade kläm-
ma efter underbörande vid tiert
1 Oktober. Jag skall kunna min
rapport då jag kommer, afrensad
om 2 upprifna kunnat vid Skarbo
midt emot Örbyskus. Sjua vid

Fla lysala bör rådet hållas. Den
höjst sammanträdde. Den ena, som
varit 19-20 f. i diam., är fullständigt
bortkastad, den andra, 23 f. i diam. till
hälften bortta. Det har varit en vacker
och tydlig höj. N. V. Kommunens församling
troar att förre klockaren är gerningsman
och gaf en skildring af denne, sådant
att en uppskattning tyckes ej skola
med oblidat ögan ses af församlingen.
Sjelf har jag tappat honom och
läst lagen för honom på grund af
hans naida bekänneelse att han ännu
har fynd af 1874 års höj och skall
hafva haft "mycket mer, som redan
de så bränningsen tyg af mig." Sanno-
likare är att han sålt dem. Undersök-
ningens tycker ha varit ett mönster
af slarf. I mjöd försäljningen skall

han i morgon återvänder möjligt.
gen i en deligt post hit (Staden)
post i slutet. Jag kan ej bli
glad. utän kanske föra ut ^{o. in} morgon
o. afton.

I e. m. kommer jag möjl att
föra t. Sko. jag skall äta middag
hos hvar Åberg, som föreläst
att vi skola efter middagen se oss
af det. Lästskildt lockar mig hvad
vi nämnde om etnografica.
Åberg vill egentl. Ekholms på-
minnet och Kjötkan. Det är so-
ligt att höra att man intresseras
is derför.

En tilllygnen från
Ljannar. v. v. v.

Gratulerar till nya Kranha-
nen!

man också ha haft en ej obetydlig
samling från samma hög, men
som också skingrats till turister.
Nu fins ingenting kvar. Man letade
jag min besvär efter en tids med
brända benbitar, men kom till det
resultat att man för någon tid se-
dan kastat bort dem. I klockaren
har lofvat lemnat mig hvad han
har. Man bor nu i staden och kom-
mer ha en ej ofjelmant, går jag
till honom.

För öfrigt har jag nu intet mera
att meddela, som ej bättre mig
muntligen, jag hörsas om On-
sdag. Här är både tråkigt och mycket
ofröjligt jag längtar härifrån.
Vill jag berja dig vara god
och säga till att Westerberg ads